

Rozbor
předvolebních diskusních pořadů ČT
Superdebata a Prezidentský duel 2023

Praha duben 2023

Rozbor předvolebních diskusních pořadů ČT *Superdebata* a *Prezidentský duel* 2023

Prof. PhDr. Jan Jiráček, Ph.D. (MUP, FSV UK)

Doc. Mgr. Martin Charvát, Ph.D. et Ph.D. (MUP)

1. Úvod/Zadání

Tato analýza se věnuje **diskusním pořadům** zařazeným do vysílání České televize v lednu 2023 před prvním kolem přímé prezidentské volby (*Superdebata*, vysílána 8. 1. 2023, viz <https://www.ceskatelevize.cz/porady/15496675472-prezidentske-volby/223411033110112/>) a před druhým kolem prezidentské volby (*Prezidentský duel*, vysíláný 22. 1. 2023, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/15496675472-prezidentske-volby/223411033250122/>).

Cílem předložené analýzy je dle Usnesení Rady ČT č. 62/03/23 ze dne 8. 3. 2023 zjistit, *jakým způsobem Česká televize v těchto pořadech naplňovala zákonný požadavek "poskytování objektivních, ověřených, ve svém celku vyvážených a všestranných informací pro svobodné vytváření názorů" (§ 2, odst. 2 a Zákona o České televizi), resp. přijatý závazek, že "Divákům poskytuje informace důležité pro jejich všestrannou orientaci a svobodné utváření názorů" (čl. 5, odst. 5.1 Kodexu ČT).*

Analýza se dle citovaného usnesení Rady ČT soustředí na

- (a) případnou přítomnost diskriminačních prvků ve verbální a neverbální komunikaci moderátora,*
- (b) zjišťování těch aspektů vedení diskuse, které je možné v aktuálním kontextu mediální reflexe politického dění chápat jako odchýlení od požadavku nestrannosti a neutrality, pokud se takové vyskytnou,*
- (c) práci moderátora s podtextem moderátorských promluv a zjišťování případné tendence k stranění některému z kandidátů (biasu).*

Samotná analýza je organizovaná tak, že zadané tři roviny a-c sleduje průběžně a ve vzájemném propojení. Jednotlivé předvolební diskusní pořady jsou vyhodnocovány samostatně. V analýze jsou sledované televizní diskuse posuzovány odděleně, protože reprezentují velmi odlišné komunikační situace. Přímé citace jsou doplněny časovým kódem, který označuje začátek citace.

2. Problém nestrannosti a stranění

Jedním z významných nároků na novinářské výstupy v oblasti zpravodajství a politické publicistiky (tedy i předvolebních televizních debat) je požadavek co nejvíce dodržovat princip nestrannosti. Tento požadavek znamená v co největší míře se vyvarovat užití

jazykových i mimojazykových prostředků, které by mohly signalizovat příklon média, resp. novináře, který ho svých jednáním reprezentuje, k některému ze subjektů politické scény, či naopak nechť k jinému subjektu. *„Idea 'nestrannosti' je komplexem několika prvků, které lze nalézt pod různými označeními, jako je vyrovnanost, neutralita, spravedlivost či nezaujatost. Lze jí také charakterizovat na základě toho, jaká není, zejména že není 'předpojatá', 'v něčí prospěch nakloněná', tendenční a tak podobně,*“ připomíná Denis McQuail v knize *Jednání médií (Media Performance)* z roku 1992. Spolu s Niklasem Luhmannem a jeho knihou *Realita masmédií*, která vyšla česky v roce 2014, se náš přístup ke zjišťování nestrannosti či stranění opírá o výchozí představu, že jednou ze základních funkcí žurnalistiky, zejména zpravodajství a politické publicistiky, je držet společnost pohromadě – vytvářet ze společnosti integrovaný celek. Ve zpravodajství a publicistice (alespoň té, která se věnuje reflexi politického života společnosti) se utváří „společný svět“, v němž existuje celé spektrum sociálních, kulturních či mravních norem, a televize hraje zásadní roli při jejich utužování (či oslabování). Případné stranění je proto jedním z velmi neblahých způsobů, jak integrační funkci médií podryvat, což je zvláště u média veřejné služby v příkrém rozporu s jeho posláním.

Fenoménem televizních debat se zabýval již Pierre Bourdieu v drobném textu z roku 1996, který česky vyšel v roce 2002. Bourdieu se zaměřil zejména na roli moderátora a konstatoval, že ten nastoluje témata, stanovuje pravidla hry a dohlíží na jejich dodržování. Moderátor debatuje ovlivňuje (jakkoliv implicitně): zasazuje ji do určitého (kontextuálního) scénáře. Bourdieu se také zmiňuje o mechanismu tzv. „neviditelné cenzury“: jde o situaci, kdy postavení jednoho mluvčího může být značně znevýhodněno tím, že mu není umožněno odpovědět na danou otázku, je při odpovídání přerušován či mu je vymezen kratší čas na odpověď.

Zjišťování nestrannosti (nebo naopak stranění) se zpravidla děje dvěma základními způsoby. Prvním je měření vybraných ukazatelů (například času, který je politickým subjektům ve zpravodajství či publicistice věnován). Předností tohoto přístupu je větší důraz na získávání ověřitelných dat a menší (nikoliv ale nulový) význam subjektu analytika. Jeho slabou stránkou je stanovování vnějškově popisných kategorií (četnost výskytu, procentuální zastoupení v čase apod.) bez porozumění tomu, jakou „váhu“ výskyt sledovaného subjektu ve zpravodajství či publicistice má. Tato veskrze formální kritéria je sice snadné mechanicky dodržovat, ale riziko stranění se tím nijak neumenší.

Druhým způsobem zjišťování nestrannosti je výklad jednání daného média a jeho reprezentanta (zejména moderátorky či moderátora) z hlediska toho, jaké hodnoty nabývá jeho chování a jeho promluvy, tedy jak se dají chápat v **kontextu**, v němž se odehrály, a jaký

myšlenkový či hodnotový **podtext** v daném kontextu mají. Výhodou tohoto přístupu je možnost poukázat na skryté, nevyslovené aspekty jednání, které měření nemůže dostatečně jemně postihnout. Jeho slabinou je především větší význam osobnosti analytika a z toho plynoucí zřetelnější subjektivita výkladu.

V předloženém hodnocení zadaných „prezidentských“ předvolebních televizních debat České televize se soustředíme právě na druhý přístup, tedy na sledování výrazových prostředků, které televize má k dispozici – řešením scény počínaje a vystupování moderátora konče –, a jejich vyznění a podtext v daném kontextu. Šlo nám tedy o to vysledovat, nakolik se České televizi a moderátorovi, který ji reprezentoval, dařilo vycházet vstříc požadavku nestrannosti a nakolik a v čem se případně nedařilo požadavek nestrannosti či nepředpojatosti v praxi naplňovat. Prostředky, které je možné vyložit jako příznak stranění, jsou například již selektivní (tedy u různých hostů různé) odpírání prostoru pro odpověď, přerušování odpovědi, vynucování či hodnocení odpovědi, kladení různě „nepřátelských“, návodných či povzbuzujících otázek konkrétním účastníkům apod. Důležitá pro sledování případného stranění je právě ona selektivita, tedy zavádění principu dvojího metru v tom, jak moderátor či moderátorka přistupuje k účastníkům diskuse.

3. Superdebata

3.1 Inscenace, scénografické řešení

V rámci historicky první přímé volby prezidenta republiky v roce 2013 vykristalizovala forma předvolební televizní debaty, která byla následně, v různých obměnách, přítomna i v letech 2018 a 2023. Co se týče dramaturgie a technik inscenace v obou sledovaných předvolebních diskuzích, projevovaly se v nich tendence k personalizaci politiky (moderátor se v jistém okamžiku vyjádřil, že by byl rád, kdyby se kandidáti v této debatě více „otevřeli“: „*Já budu rád, pokud v téhle debatě se otevřete trochu více než možná v některých jiných a prozradíte na sebe možná i některé citlivé věci, samozřejmě v rámci toho, co budete chtít*“ 00:44:57“), a k dramtizaci politiky (již samotný popisek k záznamu debaty na webových stránkách ČT zní: „*Přímý střet kandidátů na prezidenta republiky v debatě České televize*“).¹

Celá *Superdebata* 8. 1. 2023, vysílaná přímým přenosem z dvorany Národního muzea, byla pojata jako tradiční divadelní přestavení pořádané na vyvýšeném jevišti, na němž stály tři trojice stolků uspořádané tak, aby naznačovaly půlkruh (spíše polovinu šestistěnu). Za těmito stolky se nacházeli jednotliví kandidáti a přímo před nimi stál moderátor, který debatu uváděl

¹ <https://www.ceskatelevize.cz/porady/15496675472-prezidentske-volby/223411033110112/>

a řídil. Za moderátorovými zády se nacházelo „hlediště“ s diváky. Klíč, dle kterého bylo kandidátům (z celkových devíti) určeno místo, je na první pohled zřejmý: ve středu měli místa tři favorité (Danuše Nerudová, Andrej Babiš a Petr Pavel) a po stranách jim „sekundovali“ zbylí kandidáti: pohledově vpravo stála trojice (v pořadí od kraje) Tomáš Zima, Karel Diviš a Josef Středula, pohledově vlevo (opět v pořadí od kraje) Marek Hilšer, Jaroslav Bašta a Pavel Fischer.

Samotná scéna reflektovala výsledky průběžných průzkumů voličských preferencí: do střední, centrální pozice umístila kandidáty průzkumy favorizované, na pravé a levé křídlo ostatní kandidáty. Samotné uspořádání divákům signalizovalo hierarchii kandidátů podle možného volebního výsledku a předem „odsuzovalo“ šestici kandidátů po stranách k neplnohodnotnému, doplňkovému postavení. Favorizovaní kandidát tak měli v zorném poli moderátora i hlediště a nemuseli se na rozdíl od ostatních kandidátů natáčet. Tento **zcela nepochybně nerovný přístup ke kandidátům zřetelně stranící favorizované trojici** (resp. dvojici – o tom dále) je ospravedlňován odkazy na výzkumy agentury Kantar. Je možné říci, že to, jak televizní debata (*Superdebata*) vymezila prostorové hranice jednotlivým kandidátům (což se následně promítalo do vedení diskuze a celkové struktury debaty), bylo nesené neproblematickou vírou v sociologická data: výsledky průzkumu zřetelně ovlivnily dramaturgii *Superdebaty*. Zjevnou nerovnost v postavení kandidátů někteří z nich sami prožívali útrpně a komentovali ji (např. Karel Diviš: „*Z té takzvané svaté trojice jsou tady pouze dva zástupci. Všichni jsou masírování tím, že musí vyhrát někdo z nich tři. Já se ptám proč!*“ 00:19:46).

3.2. Průběh Superdebaty a postava moderátora

3.2.1 Nepřítomnost Andreje Babiše

Významným dramaturgickým rysem celé *Superdebaty* byla neúčast Andreje Babiše, dle výsledků průzkumů voličských preferencí jednoho z favoritů. Pro něj zůstal prázdný stolec v prostřední sekci favoritů, a to v prominentní středové pozici. Moderátor komentoval nepřítomnost Andreje Babiše slovy „*No a do prezidentské debaty byl pozván také kandidát číslo sedm Andrej Babiš, ten ale zvolil strategii, že bude vás, diváky České televize, a většinu z vás, uchazečů o prezidentský úřad, kteří jste tady v Národním muzeu, ignorovat před prvním kolem volby. Chtěli jsme mu dát prostor představit své vize i kvůli tomu, že zítra by měl soud vynést rozsudek v jeho dotační kauze, kde mu jako obžalovanému státní zástupce navrhuje tříletou podmínku a deset milionů korun pokuty*“ (00:03:38). Nepřítomný kandidát je tu exponován jako někdo, kdo se vůči divákům ČT chová nevhodně („*zvolil strategii, že bude*

vás, diváky České televize, [...] ignorovat). Navíc je v jeho představení naprosto nesmyslně spojena možnost „představit své vize“ s probíhajícím soudním líčením. Detaily o žalobcem navrhovaném trestu natolik sugerují, jaký by mohl být verdikt soudu, až se dá uvažovat o tom, že se tento výrok dostává do rozporu s principem presumpce nevin, který bývá chápán jako jeden z etických nároků na odpovědnou žurnalistiku.² Moderátorem akcentovaná nepřítomnost Andreje Babiše provázela diváky celým pořadem. V podstatě strukturovala zejména druhou část debaty, kdy se ze tří favoritů vyjadřovali k otázkám nefavorizovaných kandidátů pouze dva. V intermezzu (viz dále) byla jedna obálka s dotazem určena i nepřítomnému Andreji Babišovi, přičemž moderátor obálku demonstrativně položil na prázdný stůl se slovy „*Nešlo vyloučit, že se třeba pan Andrej Babiš k naší debatě připojí. [...] Já ji položím sem na stůl, kde měl být Andrej Babiš*“ (1:09:50). Moderátor tak opakovaně připomínal, že organizátoři debaty se snažili o dodržení principu rovné příležitosti pro všechny kandidáty. Fakticky šlo pouze o manifestaci formálního, mechanického přístupu k nestrannosti, resp. vyváženosti, a v aktuálním kontextu jen prohlubovalo představu existence jakéhosi souboje mezi veřejnoprávními médii a Andrejem Babišem.

3.2.2 Vyjednání role a postavení kandidátů

Zásadní částí debaty je zpravidla představení účastníků a jejich vstup do diskuse. V této fázi se účastníci snaží „vyjednat si tvář“, kterou budou v debatě mít, tedy získat určitý image, resp. roli či postavení, a pokoušejí se vydobýt si pro potřeby debaty (a v souladu s kampaní) vlastní identitu účastníka předznamenávající, jaké bude vyznění jejich replik a vystoupení. Pro moderátora to znamená snažit se dát všem účastníkům debaty pokud možno stejný prostor a stejné podmínky pro zmíněné „vyjednání si tváře“. Tato úvodní etapa debaty měla v *Superdebatě* dvě fáze: nejprve moderátor připomněl základní životopisné údaje o kandidátech a kandidátce, a uvedl, jak se stali kandidáty. Pak každému položil individuálně zvolenou otázku. Životopisné medailonky byly v zásadě strukturované stejně a informačně podobně nasycené, jen výjimečně se projeví rozdíly (nejnápadnější rozdíl byl v záběru životopisných údajů u dvou nejstarších kandidátů: u Jaroslava Bašty byla připomenuta jeho předlistopadová činnost, u Petra Pavla nikoliv).

² Připomeňme, že proti nepřítomnému Andreji Babišovi se v odpovědi na úvodní otázku vymezil i Jozef Středula, a to slovy „... *jsem poukázal na společnost Agrofert zde nepřítomného člověka, který nechce ani s občany mluvit...*“ (00:08:31) Jde-li o kandidáta, je takový soud možné chápat jako součást kampaně a vymezování se vůči soupeřům, což u moderátora nepadá v úvahu.

Pokud jde o druhou fázi úvodní etapy, tedy o odpověď na položenou otázku, je možné konstatovat, že moderátor – se dvěma výjimkami – nechal všechny kandidáty odpovědět bez přerušování, nehodnotil jejich kampaň, výroky ani vystupování. První výjimkou byl Jaroslav Bašta, jehož kampaň moderátor ohodnotil už v samotné otázce: „*Pane Bašto, na billboardech máte heslo, že odvoláte vládu. To je, s prominutím, nesmysl, protože podle Ústavy prezident nemá pravomoci odvolat, jak se mu zlíbí, a jednalo by se o puč nebo o státní převrat. Ale z jiného pohledu mě tahleta otázka zajímá: když tedy nemáte respekt k výsledkům těch voleb sněmovních, parlamentních, budete respektovat výsledek těch prezidentských – ať už bude jakýkoliv?*“ (00:09:52). Kandidát zde byl – jako jediný! – moderátorem explicitně hodnocen, a to velmi nepříznivě jako pomatenec (šíří „nesmysly“), hrozba pro stát („jednalo by se o puč nebo státní převrat“) a člověk pohrdající demokratickými principy („když tedy nemáte respekt k výsledkům těch voleb“). Samotnou odpověď Jaroslava Bašty pak moderátor přerušoval hodnotícími a mentorsky laděnými explicitními komentáři typu „*Ten problém je trošičku složitější. Kdybyste tu Ústavu dočetl dál, tak byste se dočetl...*“ (00:10:28). **Tím moderátor fakticky zbavil kandidáta Jaroslava Baštu možnosti „vyjednat si tvář“, určil mu ji sám, a to krajně nepříznivou** a tím porušil princip nestrannosti. Druhou výjimkou byla reakce na odpověď Karla Diviše. Její konfrontační charakter moderátor ohodnotil úsměvem a slovy „*Děkuji. Je vidět, že jste rozjel, šlápnul na plyn hned v první zatáčce*“ (00:13:23).³

Superdebata měla dvě části: po první „*hlavní a nejdelší částí večera*“ následovala část druhá, jíž se sice měli „*účastnit všichni*“, ale tak, že šest nefavorizovaných kandidátů na křídlech mohlo pouze klást otázky oněm třem, resp. dvěma favoritům („*Ted' dostanou prostor ti z vás, kteří se v průzkumu volebního potenciálu umístili na prvních třech místech. To ovšem ale neznamená, že vás ostatní z téhle debaty vylučujeme, v žádném případě, dostanete možnost se téhle dvojice ptát a samozřejmě diskutovat*“ 1:22:33, z přepisu bylo odstraněno přechytnutí) Fakticky to znamenalo, že favorité byli z rozhodnutí ČT obsazeni do role „*hlavních hrdinů*“, zatímco šest dalších kandidátů se ocitlo v postavení „*vedlejších postav*“, jejichž jedinou funkcí ve druhé části debaty bylo zvýraznit dominanci favoritů a svými otázkami buď podpořit ty, ke kterým mají z různých důvodů blízko, nebo konfrontovat ty,

³ Nechceme tím říci, že by moderátor neměl vstupovat do promluvy kandidáta, pokud kandidát nedodrží rámec komunikační situace, nicméně zvláště v případě Jaroslava Bašty mají připomenuté komentáře potenciál vytvořit specifický obraz kandidáta. Moderátor v podstatě téměř po každé odpovědi Jaroslava Bašty zmínil, že kandidát odpovídá na něco jiného, než na co se moderátor ptal. U jiných kandidátů se k tomuto typu jednání uchyloval kvantitativně mnohem méně (Marka Hilšera nechal moderátor mluvit bez přerušování déle než ostatní kandidáty, pouze ho zcela bezpříznakově upozornil, že překročil stanovený čas).

s nimiž nesouzní.⁴ **Nerovnost postavení kandidátů vyjádřená samotnou scénou se tím výrazně posílila: favorité byli Českou televizí potvrzeni v roli favoritů a nefavorité poníženi do role „nahrávačů“.**

Intermezzo *Superdebaty* spočívalo v zodpovídání otázek, které si kandidáti vybrali z nabízených obálek a jejichž autory byli „*důležité osobnosti*“ z oblasti politické, veřejné a kulturní sféry. Nadpoloviční většina vybraných tazatelů vykazovala středopravicovou či pravicovou politickou orientaci: převažovali mezi nimi představitelé stran současné vládní (pěti)koalice (Markéta Pekarová Adamová, Petr Fiala, Miloš Vystrčil), k nimž je třeba ještě připočítat Karla Schwanzenberga (čestný předseda TOP 09) a Milana Knižáka. U ostatních tazatelů není politická orientace jednoznačně průkazná (Martin Bareš, rektor MU, Miroslav Kala, prezident NKÚ a bývalý člen ČSSD, Pavel Rychetský, předseda ÚS a bývalý člen ČSSD). Funkce intermezza nebyla v dramaturgii pořadu zřejmá, snad mělo sloužit jako odlehčení. Jeho určité „tíhnutí“ k jedné části spektra politických postojů při volbě tazatelů ho ale možnosti debatu odlehčit a poněkud „zezábavit“ zbavovalo.

3.2.3 Způsob kladení otázek a vedení dialogu

Způsob kladení otázek a povaha moderátorových reakcí na odpovědi může je také výrazným signálem dodržování či naopak porušování principu nestrannosti a rovného přístupu k účastníkům debaty. Moderátor v průběhu debaty vyjádřil dosti jednoznačně přání, aby debata byla pokud možno otevřená („*Já budu rád, pokud v téhle debatě se otevřete trochu více než možná v některých jiných a prozradíte na sebe možná i některé citlivé věci, samozřejmě v rámci toho, co budete chtít*“ 00:44:57).

V průběhu *Superdebaty* moderátor kladl a) hypotetické otázky („*Dokážete popsat, kdy byste výrazně vystupoval proti vládě? Co by to mohlo být?*“ 00:35:20); b) silně konfrontační otázky s cílem vyvolat konflikt (Danuše Nerudové se moderátor zeptal, „*jaké podpásovky*“ v průběhu kampaně „*dostala*“ 1:25:06); c) zřetelně návodné otázky („*A je to zločin, nebo ne?*“ 00:24:09); d) otázky implikující nutnost hodnocení (ty se točily zejména kolem bezpečnosti státu a hodnocení funkčního období Miloše Zemana: pokud moderátor získal odpověď, která nemá hodnotící charakter nebo nabízela hodnocení, jež je pro něj nepřijatelné, snažil se odpovídající/ho k odpovědi dotlačit: Když Tomáš Zima hodnotil prezidentovo působení v oblasti bezpečnosti státu slovy „*pokud samozřejmě se odehrává něco nepravého na našem*

⁴ Na toto dramaturgické rozhodnutí upozorňovali i samotní kandidáti, respektive ona šestice „vedlejších postav“: učinili tak například Marek Hilšer i Jaroslav Bašta.

*území, tak prezident jistě je informován a jeho postoj by tady měl být mnohem razantnější“ (00:21:05), moderátor si to vyložil jako kladné hodnocení a s útočně stoupavou intonací se ujišťoval: „Takže mu dáváte za pravdu?“ (00:21:04). Jinde poukazoval na relevantnost odpovědi (u Jaroslava Bašty „*To je, zdá se, vaše agenda, s kterou jste sem vstoupil a budete ji opakovat a ne odpovídat na otázku, podle všeho“* 00:47:25).*

4. Prezidentský duel

4.1 Inscenace, scénografické řešení

Prezidentský duel vysílaný před druhým kolem volby prezidenta ČR 22. 1. 2023 bylo umístěn do Panteonu Národního muzea a inscenován jako setkání tří osob u jednoho stolu. Pohledově vlevo seděl Petr Pavel, pohledově vpravo Andrej Babiš. Mezi nimi ve středové pozici měl místo moderátor. Záběr jedné z kamer mírně zdůrazňoval podhled, jako by vytvářel iluzi vyvýšeného jeviště a nabízel televizním divákům pohled z „hlediště“.

Konfigurace nábytku a pozice účastníků i moderátoru akcentovaly vzájemnou rovnost všech tří zúčastněných, žádná pozice nebyla diskriminující ani prominentní.

Dramatičnost přímého přenosu zvyšovalo občasné rozdělení obrazovky na dvě části, díky čemuž bylo možné sledovat oba kandidáty souběžně a zaznamenávat okamžité neverbální reakce na projev protivníka (poprvé 00:04:50).

4.2 Neustrannost a stranění v *Prezidentském duelu*

Značný rozdíl byl patrný v expozici obou kandidátů. Moderátor otevřel debatu připomínkou nepřítomnosti Andreje Babiše v *Superdebatě* a Babišova nečekaného rozhodnutí se *Duelu* zúčastnit: „*Pane Babiši, o tom, že přijdete, vím několik desítek sekund. Doslova jste nás překvapil, když jste tak dlouho odmítal účast v České televizi. Co vás přimělo změnit názor?*“ (00:00:49). Do odpovědi, kterou Andrej Babiš nabídl (a bylo to jeho první vystoupení), zasáhl moderátor dotazem „*Takže slova pana Graubnera vás přiměla přijít do debaty České televize?*“ (00:01:12), kterým jako kdyby se ujišťoval, že dobře slyšel. Otázka byla položena s jemným náznakem ironického úsměvu a fakticky znamenala zásah do Babišova „vyjednávání tváře“ (viz výše), tedy snahy zaujmout zamýšlenou roli. Když se Andrej Babiš ohradil proti přerušení a přidal poznámku o tom, že České televizi odpouští, moderátor nekompromisně a opět s úsměvem reagoval „*Promiňte, pane Babiši, ale nemáte co odpouštět České televizi*“ (00:01:29). Kandidát tím byl exponován jako nevěrohodný a nádavkem

nepřátelský vůči ČT.⁵ Naproti tomu na Petra Pavla se moderátor obrátil s otázkou „*Před volbami jste varoval před nefér hrou. Stalo se podle vás něco takového?*“ (00:01:32) Tím kandidátovi umožnil posuzovat průběh kampaně, ohradit se proti billboardům, které vůči němu nebyly vstřícné. Vzápětí otázku v podstatě zopakoval („*Řekněte konkrétně, jaké nefér útoky máte za to, že se staly?*“ 00:01:51 a dále „*Volební kampaň musí být dle zákona o přímé volbě prezidenta čestná a poctivá, zejména nesmí se o kandidátech zveřejňovat nepravdivé údaje. Pokud si myslíte nebo jste přesvědčen o tom, že o vás byly zveřejněny nepravdivé údaje, budete se nějakým způsobem bránit?*“ 00:02:12) a trpělivě vyčkal, až kandidát zformuluje odpověď. Pak se Andreje Babiše zeptal „*Pane Babiši, máte příležitost se omluvit. Chcete toho využít, nebo ne?*“ (00:03:16), čímž stvrdil, že se s hodnocením kampaně předloženým Petrem Pavlem ztotožňuje. Zvolenými otázkami, tím, že Petra Pavla nepřerušoval, nechal ho všechny odpovědi doříct a potvrdil souhlas a jeho hodnocením kampaně, vytvořil obraz kandidáta, který má takovou autoritu, že může kampaň, které se účastní, reflektovat a k formulování svých stanovisek si umí zjednat dost prostoru. **Expozice Duelu byla jednáním moderátora vychýlena směrem ke zdůrazňování nevěrohodnosti jednoho kandidáta a věrohodnosti a autority kandidáta druhého.**

Jistý rozdíl v přístupu moderátora k účastníkům *Duelu* je patrný v reakcích na jejich odpovědi. Zatímco Petr Pavel dokončil prakticky všechny své repliky bez přerušení a jen zcela výjimečně ho moderátor usměrnil (výjimkou je věta mimo obraz určená zřejmě Petru Pavlovi „*Počkejte. Pane Babiši, prosím*“ 1:04:32). Andreji Babiškovi moderátor skáče do řeči, a to i promluvami, které ho jednoznačně staví do pozice advokáta Petra Pavla: „*Pane Babiši, není mým důvodem (slovům není dost jasně rozumět) hájit kohokoliv z vás. Nicméně – slyšel jsem rozhovor s panem Pavlem, kde hovořil o tom, že právě vyslání vojáků NATO na Ukrajinu by mohlo vést k rozšíření toho konflikt, k eskalaci, to znamená k pravému opaku toho, co tvrdíte vy*“ (00:04:45). Vystoupení moderátora na obranu jednoho z kandidátů (a faktické převzetí jeho role) je v tu chvíli natolik neudržitelné, že i předmětný kandidát považuje za nutné do hovoru zasáhnout a pokusit se svou pozici obnovit (a to nejprve gestem, jímž jako by se hlásil o slovo, 00:05:12, a pak i slovy „*Já bych na to s dovolením reagoval*“, 01:05:39).

Zmíněné – převážně jednostranné – přerušování replik Andreje Babiše mělo někdy až podobu mentorských pokárání, čímž dochází k infantilizaci kandidáta – jeho snížení do pozice káraného nezdárného dítěte („*Proč lžete, pane Babiši?*“ 00:06:42, „*Pane Babiši, tomu se říká*

⁵ Nutno podotknout, že této představě přispívá i samotné vyjádření Andreje Babiše 00:1:23.

demokratické volby“ 00:23:15, zde s jemnou ironií, „*Já se vás ptám, pane Babiši...*“ 00:38:37, opět lehce ironicky, „*Pane Babiši, víte, jak zněla otázka?*“ 1:02:23, či „[...] *to jsou jablka a hrušky*“ 1:09:31).

Zajímavou výměnu mezi kandidáty na téma NATO a Pavlovo setkání s Gerasimovem (cca 00:09:18 – 00:10:23) moderátor ukončil tím, že na sebe vzal roli obránce Petra Pavla a upozornil na Babišova setkání („*Když už jsme u toho, kdo s kým jedná, tak vy jste v minulém týdnu – od toho prvního kola voleb – jednal s Jaroslavem Foldynou, který tady vítá ruské Vlky, mluvil jste s Jozefem Skálou z KSČM, stalinistou, který tady naopak zase se vyslovoval, souhlasil a schvaloval invazi okupačních vojsk sovětských. Jednání. Proč s nima jednáte?*“ 00:10:49).

Stejně jako v případě Superdebaty i v Duelu ze strany moderátora dochází ke kladení a) silně konfrontačních otázek s cílem vyvolat konflikt („*Miloš Zeman a Václav Klaus je to polistopadový kartel, abych to chápal správně?*“ 1:29:37 či „*Jaké chyby vidíte v polistopadovém vývoji?*“ 00:42:12); b) zřetelně návodným otázkám („*Není rozdíl mezi panem generálem a stalinistou Skálou?*“ 00:13:50); c) otázky implikující nutnost hodnocení (znovu týkající se působení Miloše Zemana).

Závěr

Obě sledované předvolební debaty, *Superdebata* a *Duel* České televize, vykazovaly známky **porušování principu nestrannosti a rovného přístupu ke kandidátům**. V případě *Superdebaty* se to projevovalo v rovině samotné dramaturgie pořadu (předem dané nerovné postavení účastníků) i v rovině chování moderátora, v *Duelu* byl nositelem oslabování principu nestrannosti právě moderátor.

Autorům analýzy nepřísluší zjištěný výsledek hodnotit. Princip nestrannosti a rovného přístupu porušen byl, je to důležitý aspekt jednání médií v oblasti zpravodajství a politické publicistiky, ale nemůže být prosazován mechanicky: jistě si lze představit situace, kdy společenské klima, mravní dilema obsažené v tématu diskuse či jiná zásadní okolnost života společnosti mohou ospravedlnit porušení zmíněného principu.

Zda takové výjimečné okolnosti ospravedlňující porušení principu nestrannosti a rovného přístupu nastaly, nebo jestli se v případě prezidentských voleb 2023 jednalo o standardní demokratickou proceduru, v níž bylo povinností České televize nestrannost a rovný přístup zajistit, nechť vyhodnotí jiní.